

РЕЦЕНЗИИ И ОБЗОРИ

**Мария Попова. Приложно терминологично знание. София,
Авангард Прима. 2017. 446 с.
(Или за термините *теория* и *практика* в терминологията)**

СВЕТЛАНА ПИТКЕВИЧ
ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. Л. АНДРЕЙЧИН“ ПРИ БАН
spitkevich@gmail.com

Идеята за заглавие на новата книга на М. Попова, както и графичното ѝ оформление подсказват, че тя е продължение на предишния ѝ труд *Теория на терминологията* (Попова/Ророва 2012). На пръв поглед всичко е ясно – в новия текст се предлага приложна доработка на теоретичните предложения от предишния. Но защо тогава *приложно терминологично знание*, а не *приложна терминология*? И въобще защо се въвежда терминът *терминологично знание*? А защо не очевидният кандидат за ролята на приложна терминология – *терминография*?¹ И разбира се, какво би трябвало да значи *доработка*? Какво е всъщност отношението между теорията и приложението? Може ли то да бъде някаква форма на проста еволюция?

Да се опитаме да отговорим на най-простия въпрос за необходимостта от разсъждение върху приложното терминологично знание. Дори беглият преглед на съдържанието на книгата показва, че неговата природа се тълкува значително по-широко от идеята за специализирана лексикография на терминологията, т.е. терминография, по-конкретно, терминологичното според М. Попова включва терминография (Попова/Ророва 2017: 15–202), терминологични сборки (тезауруси), терминологични банки (Попова/Ророва 2017: 207–251), както и проблема за стандартизацията на терминологията (Попова/Ророва 2017: 301–347), макар че не се изчерпва с тях, както изтъква авторката в началото на книгата.

Нашият отговор на този първи въпрос е, че предложението на автора се свежда до схемата, че приложна терминология е терминографията, както е и прието в общи линии, а приложното терминологично знание е по-широката област, скицирана в предходния параграф.

Очевидната кандидатура за сравнение на това разбиране с някакъв еталон е книгата на М. Тереза Кабре *Terminology. Theory, Methods and Applications* (Cabré 1997), която очертава приблизително същия кръг проблеми², както двете книги на М. Попова, които обсъждаме. Кабре, както може да се съди по текста обаче, е склонна да вижда приложността в сферата на терминографията, като отделя специална глава на компютърните приложения, които са с неопределен статус, но биха могли да бъдат някак си интерпретирани в подобна на М. Попова посока, но това така или иначе не е направено.³

Веднага ще подчертая, че не бих могла да разглеждам този труд в духа на нюансите на решенията в сравнение с Кабре или с оглед на мой собствен опит

в прилагането на идеите от предходния труд, който опит да потвърждава или опровергава положенията му (и който опит, естествено, не съществува). Честно казано, нито на мене, нито на читателя биха били интересни някакви мои неловки начални опити в тази посока.

Но тъй като рецензията в една не съвсем стандартна метафорика е отражение на продукт, създаден в определена среда, в някаква друга едновременно съпротивляваща се и послушно поддаваща се среда, която ни дава всъщност преценката за изходния труд, ще остана на „собствена територия“. А това ще позволи да избегна някой от крайните два случая, в които се получава или огледало, т.е. почти пълно повторение, или уродлива деформация, отразяваща обикновено антипатиите на автора на рецензията към създателя на оригиналното произведение.

Хармоничният баланс, продуктивното решение в моето разбиране е анализът на процеса на раждането и развитието на собствената лингвистична теория, представена от М. Попова, в перспективата на:

1. Съвременните разбирания за интелектуалния път за създаването на продукт, който може да бъде определен като теория;
2. Съвременните изисквания към лингвистична теория.

В други термини, в тази рецензия ще бъде направен опит за анализ на компонента *приложно* в заглавието. Тук ще го разглеждаме като заявка, подлежаща на осмисляне и преценка в съдържателна опозиция на термина *теория*, зададен в първата книга.

Още в този момент искам да декларирам, че подобна възможност е рядък подарък за специалиста по теоретично езикознание, т.е. не става въпрос за неквалифицирано прекрачване на рамките на тясната специализация, а за използване на уникална възможност. С други думи, тъй като теорията е обект, прекрачващ рамките на отделната дисциплина и интересен сам по себе си, е изключително интересно да бъде анализиран именно в тази перспектива. И така, да започнем с анализ на процесуалния контекст на новия труд на М. Попова, който по определен начин е и анализ на научните мотивации на създателя му, т.е. с отговора на първия ни въпрос. М. Попова е автор или съавтор на 13 речника⁴, които се появяват почти паралелно с дисертацията ѝ *Номинация в терминологията*, а също така и на *Теория на терминологията*, както и на новия текст, който анализираме понастоящем. Напълно очевидно е, че в нейното разбиране кандидатите за фундаментални⁵ идеи се раждат или изцяло в практиката на съответната дейност, или при нейната активна подкрепа. Много скоро след появата на теоретичната равностетка се ражда пък текст за теорията на неговите практически импликации. *Теория – практика – теория...* и още: *фундаментална теория, приложна теория...* Термините се сменят калейдоскопично⁶, докато накрая започват да губят смисъла си. А можем да добавим и: теория на всеки отделен речник⁷, практически обсег на теорията, приложение на теориите в даден конкретен речник⁸, приложение на теорията в терминографията. А отгук нова терминологична опозиция: *приложение* и *приложност*. А ако се замислим и върху природата на терминологията, то всъщност тя самата е, да не забравяме, ... *приложна наука*.

Ето това е реалният кръг от архитектурни, т.е. предварителни⁹ или имплицитни, теоретични проблеми, без които не може да се получи теоретично релевантен труд.

Да разгледаме с тази цел структурата на *Приложно терминологично* на ниво отделна глава и на ниво „навързване“ на главите. Ще вземем като начало Втора глава от Трета част *Класификационни параметри и видове стандартизация* (Попова/Ророва 2017: 301–371), съставена от шест раздела, като шестият е разбит на още два подраздела:

- По класификационен параметър „равнище (териториално ограничение), на което се извършва стандартизацията“;
- По параметър „субект, който извършва стандартизацията“;
- По параметър „научен или професионален проблем, който се решава“;
- По параметър „строеж на термина – отделните слоеве и съотношението между тях“;
- По параметъра „количество (единица ↔ множество) на термините, подложени на обработка“...

Тази класификация, както не е трудно да се забележи, не е по еднотипен критерий, оптиката се сменя постоянно, варирайки от семантични към прагматични съображения. Тя всъщност прилича на енциклопедия или тезаурус, чиято структура е съдържателна, а не формално-дедуктивна. Допълнително самата терминология е опит в същността си да се подреди определена част от научния инструментариум, т.е. термините. Оттук избраната глава е двойно отражение на природата на анализиранията област и на разбирането за наука, включително и лингвистика, на нейния автор. Идеята е, както ми се струва поне, за някаква завършена и едновременно перфектна светлинна реалност, която изисква постоянно усъвършенстване и самоусъвършенстване на нейния изследовател, собственото надрастване на самия себе си.

Но по същността си това не е дедуктивна класификация, т.е. разгръщане на някаква зададена логическа структура, тя е индуктивна¹⁰, изчерпваща някакво поле от известни подходи, които се „навървят“ по начин, зададен от областта.

Разгледаната изходна структура формално е нещо като матрица, по-точно *речникова матрица*¹¹, която се възпроизвежда и разраства от нивото на речникова статия до целостта на глава, част и цялостен теоретичен текст. Последното твърдение можем да илюстрираме с окончателното структуриране на текста, който е разгръщане на същата схема, същия модел. Чисто технически операцията е от типа на *добавянето*¹² на матрици в целостта на анализиранията книга. В процеса на оформянето на целостта на идеите можем предварително да говорим само за метафорично разгръщане на матрица, разбира се.¹³

Между другото, същите тези разсъждения, базирани на анализа на структурата на двете книги, се потвърждават и от „самосъзнанието“ на автора (отразено най-вече в Попова/Ророва 2017: 5–25), макар че там става дума експлицитно само за структурирането на отделната речникова единица.

Говорейки за предварителните архитектурни моменти, всъщност засегнахме фундаменталния проблем за *структурата на научната теория*, която, естествено, обхваща в частност и нейната приложна част. Тъй като живеем в епоха на пълно доминиране на моделите на теоретическо строителство, заимствани от теоретическата физика, включително и в лингвистиката¹⁴, сме обречени да търсим аналози от тази област или да заемем позицията, че езикознанието стои в някаква изолирана собствена позиция. На мене ми се стру-

ва, че научният продукт е желателно да бъде универсално интерпретиран като такъв и затова ще се съсредоточа върху първата възможност. Понастоящем във философията на науката все по-често се говори за емпиричния, т.е. приложния аспект на теориите не само като за *експеримент* и *наблюдение*, но и като продукт на *метафора* и *аналогия*, главно в рамките на т.нар. прагматичен подход към структурата на научната теория (Cartwright 1983).

В други термини, не само истината като отражение на някаква действителност, обектност, но и метафората и аналогията, т.е. препратката към някакъв метаезик е и проверка както на действителността на теорията, така и инструмент на нейното строителство.

Обяснението¹⁵ оттук съответно е валидно не само защото изглежда удовлетворително поради обема си (т.е. статистически) или съгласуваността си с общи закономерности (и закони), или поради психологическите фактори на научните пристрастия, но главно заради хармонизираността си с *принципите на структурирането* на теорията, т.е. нейните дълбинни метафори и аналогии. В тази перспектива истинската проверка на теорията на терминологията като теория е в приложното терминознание, а задълбочаването на неговия функционален потенциал е в проникването на структурната естетика в теорията.

Можем да обобщим, речниковите матрици и индуктивното им нанизване са във фундамента на двете книги и са истинската структурна причина за тяхното единство.

И така, вече сме готови да отговорим и на втория от поставените в началото на тази рецензия въпроси, а именно *доколко подобен подход отговаря на съвременните изисквания към лингвистичен продукт?* Тази игра на светлината, това подреждане на елементите ту в едни, ту в други конфигурации, посочената матричност на изследователското мислене... Колко узнаваме! Не в смисъл на баналност, а в смисъл на нещо любимо, защото този труд е и напомняне за това какво обичаш в науката си, освен всичко останало.

И накрая, защо анализираме не само рецензията труд, а се позоваваме на предходни текстове? Изтъкнахме съображения от „първо ниво“ – заглавия, графично оформление, а сега, след този неизбежно повърхностен анализ, бихме искали да разберем каква конкретно е логическата връзка между двете книги. Индукцията, за която вече говорихме. Но не изглежда възможно да си представим как приложната част би трябвало да се прикрепи към теоретичната и двете да продължат да функционират като теория и приложение. Между другото, тук е и най-съществената разлика с текста на Кабре, за който говорихме в началото – нейната композиция е именно плод на желанието да се *изчерпи* областта. Гледната точка в *Приложно терминознание* е практически-приложно преосмисляне главно на предходната книга, т.е. в логически смисъл е **снемането** ѝ. В метатеоретичен смисъл пък преосмисля самата разлика между приложно и теоретично, показва се размитостта и условността на границата между тях, напомня се, че фокусът е истината, която авторът тълкува като пределна изчерпателност.

По този начин тенденцията към индуктивност в първата книга се превръща в нова логическа стъпка в движението на М. Попова, бидейки едновременно поредно задълбочаване на досегашната линия. Това, струва ми се, е основното достижение на автора и в лингвистичен, и в личностен смисъл.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

- ¹ Срв. например (Fuertes-Olivera, Tarp 2014: 113–171).
- ² Тук няма да обсъждаме в подробности огромната разлика с *Теория на терминологията*.
- ³ Все пак оригиналната книга (Cabrè 1997) е издадена през 1992.
- ⁴ Седем в съавторство, издадени в чужбина, и шест, издадени в България.
- ⁵ В изцяло терминологичен смисъл, т.е. като основополагащи идеи, определящи структурата на науката и самото разбиране за света, а не като обем например, както често се прави на практика.
- ⁶ Банално казано.
- ⁷ Например (Попова и др./Popova et al. 2006).
- ⁸ Например (Попова и др./Popova et al. 2007) или (Попова и др./Popova et al. 2012).
- ⁹ А дали само предварителни?
- ¹⁰ Срв. например (Baronett 2008: 321–325).
- ¹¹ Т.е. описание.
- ¹² В смисъл на една от възможните математически операции с матриците.
- ¹³ Не бива да се разглежда творчеството като обект на математическо моделиране все пак...
- ¹⁴ Срв. принципа на Галилей и неговите импликации в минимализма например.
- ¹⁵ Срв. например (Woodward 2002).

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

- Попова и др. 2006: *Попова, М. и др.* Терминологичен речник по природни науки. София, Наука и изкуство. [Popova et al. 2006: *Popova, M. et al.* Terminologichen rechnik po prirodni nauki. Sofia, Nauka i izkustvo.]
- Попова и др. 2007: *Попова, М. и др.* Терминологичен речник по хуманитарни науки. София, Наука и изкуство. [Popova et al. 2007: *Popova, M. et al.* Terminologichen rechnik po humanitarni nauki. Sofia, Nauka i izkustvo.]
- Попова и др. 2012: *Попова, М. и др.* Терминологичен речник по обществено-политически науки. София, Наука и изкуство. [Popova et al. 2012: *Popova, M. et al.* Terminologichen rechnik po obshtestveno-politicheski nauki. Sofia, Nauka i izkustvo.]
- Попова 2012: *Попова, М.* Теория на терминологията. Велико Търново, Знак '94. [Popova 2012: *Popova, M.* Teoria na terminologiyata. Veliko Tarnovo, Znak '94.]
- Попова 2017: *Попова, М.* Приложно терминознание. София, Авангард Прима. [Popova 2017: *Popova, M.* Prilozhno terminoznanie. Sofia, Avangard Prima.]
- Baronett 2008: *Baronett, S.* Logic. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Cabrè 1997: *Cabrè, M. T.* Terminology. Theory, Methods and Applications (Translated by J. A. DeCesaris). Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins.
- Cartwright 1983: *Cartwright, N.* How the Laws of Physics Lie, New York, Oxford University Press.
- Fuertes-Olivera, Tarp 2014: *Fuertes-Olivera, P.A., S. Tarp.* Theory and Practice of Specialized Online Dictionaries. Berlin/Boston, De Gruyter.
- Woodward 2002: *Woodward, J.* Explanation. – In: The Blackwell Guide to the Philosophy of Science. Oxford, Blackwell.

✉ Доц. д-р Светлана Питкевич
Секция за общо и съпоставително езикознание
Институт за български език, БАН
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България
spitkevich@gmail.com

Публикувано: 30 септември 2017